

УДК 342.1

А.Я. Палюх,

докторант кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей конституційно-правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту. На прикладі окремих конституційних та інших нормативно-правових актів низки країн Європи проаналізовано систему джерел конституційно-правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту. Підкреслюється відмінність пріоритетних напрямів державної політики у даній сфері, об'єктів такого регулювання тощо.

Спостерігається тенденція закріплення на конституційному рівні підтримки державами спорту та систематичного заняття фізичною культурою; спорту, зокрема спортивній підготовці, сприяння фізичній культурі і спорту в навчальних закладах та суспільстві в цілому. Рідше згадується у практиці конституційно-правового регулювання країн Європи про право на фізичне здоров'я, право на фізичне виховання, право дітей на фізичний розвиток. Є приклади взагалі відсутності конституційних положень у сфері забезпечення фізичної культури та спорту, опосередкованої згадки у контексті розвитку спорту та туризму, технічної культури і спорту, здійснення права на охорону здоров'я, на медичну допомогу тощо. Тому визначені перспективні напрями удосконалення конституційно-правового регулювання України у сфері фізичної культури і спорту, з урахуванням відповідного зарубіжного досвіду, національних особливостей, а також потреб населення.

Ключові слова: законодавство, конституція, міжнародно-правові стандарти, фізична культура, фізичне виховання, спорт, здоров'я.

Постановка проблеми. Рівень фізичного благополуччя та здоров'я населення відіграє важливу економічну і соціальну, культурну та іншу роль для суспільства. Ми переконані, що здорова людина, фізично активна здатна швидше розвиватись як особистість, побудувати сім'ю і бути повноцінним членом соціуму, громади, трудового колективу, громадської організації і т.д., брати активну участь у державотворчих процесах. Вона спроможна підвищувати загалом як власний рівень культури і свідомості, так і рівень культури, насамперед фізичної,

відповідної нації і народу, сприяти взаємодії різних народів у даній сфері.

У свою чергу, забезпечення права людини на здоров'я полягає не тільки в необхідному медичному обслуговуванні, а й в належному розвитку фізичної культури і спорту серед населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, питання конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту у деяких країнах Європи не вивчаються сучасними дослідниками. Водночас зустрічаються іноді роботи, що стосуються

становлення міжнародно-правових стандартів, засад державної політики України у даній галузі тощо. Йдеться зокрема, про праці таких авторів як М. Булатов, О. Вацеба, І. Гасюк, Н. Камінська, П. Когута, О. Кузьменко, С. Лішук, Б. Шиян та ін.

Виходячи з цього можна визначити мету статті, яка полягає у необхідності дослідити як саме врегульовано питання щодо фізичного виховання, фізичної культури і спорту в конституціях та інших законодавчих актах різних країн Європи.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до абз. 3 ст. 49 Конституції України — держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [2]. Тобто, в Україні саме на державу, в особові відповідних органів покладається обов'язок сприяти розвитку фізичного компоненту здоров'я населення.

На законодавчому рівні, відповідно до Закону України від 24.12.1993 р. № 3808-XII «Про фізичну культуру і спорт» закріплений категоріальний апарат в галузі фізичної культури і спорту. Так, фізична культура визначена як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. Спорт — діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них [3].

До того ж, закріплені такі напрями фізичної культури: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт,

фізкультурно-спортивна реабілітація. Фізичне виховання різних груп населення — напрям фізичної культури, пов'язаний з процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань та умінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті. Масовий спорт (спорт для всіх) — діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я. Фізкультурно-спортивна реабілітація — система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою і спортом функціональних можливостей її організму для поліпшення фізичного і психологічного стану.

У свою чергу спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо.

Загалом, на наше бачення, конституційно-правове регулювання фізичної культури і спорту в Україні включає такі рівні:

- конституційний;
- законодавчий;
- підзаконний.

Слід підкреслити, що частиною національного законодавства України згідно з положеннями ст. 9 Конституції України є чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2]. Тут варто згадати наступні акти: Конвенцію проти використання допінгу і

Додатковий протокол до неї, прийняті в рамках Ради Європи; Європейську Конвенцію про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів; Олімпійську хартію, Міжнародну хартію фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО; Всесвітній антидопінговий кодекс, прийнятий Всесвітнім антидопінговим агентством, Статут Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) тощо.

Таким чином, відзначимо, що як і будь-яка інша сфера, сфера фізичної культури і спорту є об'єктом регулювання на внутрішньодержавному рівні, з урахуванням існуючих міжнародно-правових стандартів. Водночас предмет нашого дослідження зумовлює проведення аналізу конституційних та інших актів з метою з'ясування специфіки регулювання фізичної культури і спорту в окремих європейських державах.

Наприклад, згідно з положеннями ст. 52 Конституції Республіки Болгарії «Громадяни мають право на медичне страхування, гарантуючи їм доступну медичну допомогу, а також безкоштовне використання медичної допомоги за умов і в порядку, встановлених законом. Охорона здоров'я громадян фінансується з державного бюджету, від роботодавців, від особистих і колективних страхових внесків, а також з інших джерел за умов і порядку, визначених законом. Держава захищає здоров'я громадян і сприяє розвитку спорту та туризму. Ніхто не може бути підданий лікуванню та санітарним заходам, крім випадків, передбачених законом. Держава контролює всі медичні заклади, а також виробництво лікарських засобів, біопрепаратів та медичного обладнання та торгівлі ними» [4].

У ст. 45 Конституції громадянам Республіки Білорусь гарантується право на охорону здоров'я, включаючи безоплатне лікування в державних установах охорони здоров'я. Держава створює умови доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Право громадян Республіки Білорусь на охорону здоров'я забезпечується також розвитком фізичної культури та спорту, заходами щодо оздоровлення навколишнього середовища, можливістю користування оздоровчими установами, удосконаленням охорони праці [5].

Також, у ст. 53 Конституції Литовської Республіки зазначено, що «Держава піклується про здоров'я людей і гарантує медичну допомогу та послуги людині у разі захворювання. Законом встановлюється порядок надання громадянам безкоштовної медичної допомоги в державних лікувальних закладах. Держава заохочує фізичну культуру суспільства і створює сприятливі умови для спорту. Держава та кожна особа зобов'язані охороняти навколишнє середовище від шкідливого впливу» [6].

Ч. 1-2 ст. 64 «Охорона здоров'я» Глави I Конституції Португальської Республіки передбачає, що кожен має право на охорону здоров'я і зобов'язаний його зберігати і зміцнювати. Право на охорону здоров'я реалізується: 1) через універсальну загальнонаціональну службу охорони здоров'я і, беручи до уваги матеріальний та соціальний стан громадян, в основному на безкоштовній основі; 2) шляхом створення економічних, соціальних, культурних та екологічних умов, що забезпечують захист дітей, молоді та людей похилого віку, і шляхом систематичного поліпшення умов життя і праці, сприяння фізичній культурі і спорту в навчальних закладах та су-

спільстві в цілому, а також шляхом розвитку санітарної освіти і практики здорового способу життя [7].

У свою чергу, глава третя «Керівні принципи соціальної та економічної політики» Конституції Королівства Іспанії в ч. 1 ст. 43 регламентує, що державою «визнається право на охорону здоров'я». В ч. 2 ст. 43 Конституції йдеться про те, що органи державної влади зобов'язані організувати та охороняти здоров'я населення за допомогою профілактичних заходів та необхідних послуг та пільг. Закон встановлює відповідні права і обов'язки кожного хто відповідає за здійснення цих функцій. Державні органи сприяють медичній освіті, розвитку фізичного виховання і спорту, також заохочують правильну організацію дозвілля (ч. 3 ст. 43 Конституції) [8].

Спорт знаходиться під захистом і верховним наглядом держави відповідно до ч. 9 ст. 16 «Освіта, мистецтво, наука» Конституції Грецької Республіки. Держава дотує і контролює будь-які спортивні об'єднання, як це визначено законом. Закон також передбачає виплату допомоги, що надається кожному дотованому об'єднанню відповідно до їх призначення [9].

Статтею 47 Конституції Республіки Македонії визначено, що: «Свобода наукової, художньої та інших видів творчості гарантується. А також гарантуються права, що впливають з наукового мистецтва або іншої інтелектуальної праці. Республіка заохочує, допомагає і захищає розвиток науки, мистецтва і культури. Республіка заохочує і підтримує науково-технічний розвиток, заохочує і підтримує технічну культуру і спорт» [10].

Конституція Республіки Хорватії в ст. 69 гарантує «Свободу наукової,

культурної та художньої творчості. Держава заохочує і сприяє розвитку науки, культури і мистецтва. Держава захищає наукові, культурні та мистецькі активи як духовні національні цінності. Гарантується захист моральних і матеріальних прав, що впливають з наукової, культурної, художньої, інтелектуальної та іншої творчості. Держава заохочує і допомагає піклуватися про фізичну культуру та спорт» [11].

Відповідно до статті XX Конституції Угорщини: «Кожен має право на фізичне і духовне здоров'я. Для здійснення права на фізичне і духовне здоров'я Угорщина сприяє забезпеченням сільського господарства, вільного від живих генномодифікованих організмів, забезпеченням доступу до здорових продуктів харчування та питній воді, організацією охорони праці та охорони здоров'я, підтримкою спорту та систематичного заняття фізичною культурою, а також забезпеченням охорони навколишнього середовища» [12].

Конституція Швейцарської Конфедерації в ст. 68 «Спорт» гарантує, що «Конфедерація сприяє розвитку спорту, зокрема спортивній підготовці. Вона керує спортивними школами. Вона може приймати закони щодо молодіжного спорту та визначати фізичне виховання в школах обов'язковим» [13].

Тим не менше, в ст. 111 Конституції Латвійської Республіки сформульовано, що держава захищає здоров'я людей і гарантує кожному мінімум медичної допомоги [14].

Так само і в Конституції Естонської Республіки в ст. 28 гарантовано право кожного на охорону свого здоров'я, однак відсутня пряма вказівка на забезпечення фізичної культури та спорту [15].

Водночас Конституція Республіки Франції взагалі не містить положень щодо прав громадян у сфері фізичної культури і спорту, завдань держави чи конкретних її органів у даній сфері [16].

А в Конституції Республіки Словенія лише в ст. 51 міститься право на охорону здоров'я, що полягає в наступному: «Кожна особа має право на охорону здоров'я відповідно до чинного законодавства. Права на державне фінансування охорони здоров'я регулюються законом. Жодна особа не може бути змушена пройти лікування, за винятком випадків, передбачених законом» [17].

Основний закон Федеративної Республіки Німеччини також не містить норм, що врегульовують суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту, натомість в ч. 5 ст. 6 існує засада про позашлюбних дітей, яким законом забезпечуються умови для фізичного і духовного розвитку, а також становище в суспільстві нарівні з дітьми, народженими в шлюбі [18].

Так само в ст. 42 «Освіта» Конституції Республіки Ірландії держава підтверджує, що першим і природним вихователем дитини є Сім'я, і гарантує повагу до невід'ємного права і обов'язку батьків відповідно до їх спроможності забезпечувати своїм дітям релігійне і моральне, інтелектуальне, фізичне і соціальне виховання [19].

Як бачимо, у переважній більшості країн Європи на конституційному рівні розвиток фізичної культури та спорту визначається як одна з передумов реалізації, гарантування здійснення права на охорону здоров'я, медичного обслуговування чи медичної допомоги. Зокрема, право громадян Республіки Білорусь на охорону здоров'я забезпечується розвитком фізичної культури та спорту. На наше переконання, чіт-

кіші завдання визначені на конституційному рівні в Україні, оскільки тут передбачено, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Поряд з цим, спостерігається інша тенденція, де конституційними нормами гарантується сприяння розвитку спорту, зокрема спортивній підготовці, фізичному вихованню чи фізичному розвитку (наприклад, Швейцарська Конфедерація, Республіки Ірландія тощо).

Отже, аналіз джерел конституційно-правового регулювання фізичної культури і спорту, розвитку і забезпечення прав людини у даній сфері в країнах Європи засвідчує можливість виокремлення таких підходів:

1) розгляд їх у контексті соціальних прав людини і громадянина, відповідних завдань держави (Республіка Болгарія, Республіка Білорусь, Литовська Республіка, Португальська Республіка, Королівство Іспанія);

2) віднесення до групи культурних прав людини і громадянина (Грецька Республіка, Республіка Македонія, Республіка Хорватія);

3) розглядаються як самостійна група прав людини і громадянина (Угорщина, Швейцарська Конфедерація);

4) визначаються загальні засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту або взагалі відсутня згадка про дану сферу на конституційно-правовому рівні регулювання.

Висновки. Очевидним є звернення уваги на міжнародно-правовому рівні регулювання до питань забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, поряд зі здоровим способом життя і благополуччям населення, їх включено до цілей сталого розвитку, стратегій діяльності міжнародних органі-

зацій. Однак по-різному здійснюється регулювання сфери фізичної культури і спорту в окремих державах, регламентовані відповідні гарантії забезпечення і реалізації. У більшості країн Європи, в тому числі в Україні, обов'язок піклування про громадян у сфері фізичної культури і спорту покладений на державу, що прямо передбачено в Основному Законі та відображено в низці галузевих нормативно-правових актів.

Що стосується інших держав, то питання розвитку фізичної культури та спорту не завжди безпосередньо врегульовано конституцією, іноді закріплюється в контексті права на охорону здоров'я, на медичну допомогу, тобто соціальних прав, а в ряді ви-

падків у контексті права на освіту, передбачаючи права на фізичне виховання, фізичну культуру, тобто культурних прав людини. Так само різняться повноваження відповідних органів публічної влади у даній сфері, у тому числі закріплені на рівні конституцій чи інших нормативно-правових актів. На наше переконання, у цьому підкреслюється самотність конституційно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, її специфіка та потреба подальшого ґрунтовного вивчення, зокрема, стосовно спеціального галузевого чи відомчого нормативно-правового регулювання, гарантій реалізації та захисту відповідних прав і свобод людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 14. Ст. 80.
4. Конституция на Република България. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>.
5. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. URL: <http://pravo.by/pravovaya-informatsiya/pomniki-gistoryi-prava-belarusi/kanstytutsyynae-prava-belarusi/kanstytutsyi-belarusi/kanstytutsyya-1994-goda-sa-zmianennymi-i-dapa-nennymi/>.
6. Lietuvos Respublikos pilieii priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumo. URL:<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
7. Constitucia da Republica Portuguesa. URL: <https://dre.pt/crp-parte-i>.
8. Constitucion Espanola. URL:<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>.
9. Конституція Грецької республіки. URL: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouliton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>.
10. Устав на Република Македони-а. URL: <https://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspk>.
11. Конституція (Устав) Республіки Хорватії. Republike Hrvatske. URL: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>.
12. Конституція Угорщини URL: https://www.keh.hu/magyarorszag_alaptoervenye/1515-Magyarorszag_Alaptoervenye&pnr=14.
13. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft. URL: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19995395/index.html>.
14. Latvijas Republikas Satversme. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>.
15. Eesti Vabariigi pihiseadus. URL: <https://www.president.ee/et/eesti-vabariik/pohiseadus/index.html>.
16. Texte integral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>.

17. Ustava Republike Slovenije. URL: [http:// pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTAI](http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTAI).
18. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: [http:// www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html](http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html).
19. Constitution of Ireland. URL: [http:// www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en](http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en).
20. Камінська Н.В., Палюх А.Я. Міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України. Право.ua. 2018. № 3. С. 10-13.

Палюх А.Я.

Особенности конституционно-правового регулирования физической культуры и спорта в Украине и некоторых европейских государствах.

Аннотация. Стаття посвящена дослідженням особливостей конституційно-правового регулювання в сфері фізичної культури та спорту. На прикладі окремих конституційних та інших нормативно-правових актів ряду країн Європи проаналізовано систему джерел конституційно-правового регулювання в сфері фізичної культури та спорту. Наблюдается тенденция поддержки государствами спорта, занятия физической культурой, реже упоминается в практике конституционно-правового регулирования стран Европы в контексте права на физическое здоровье, права на физическое воспитание, права детей, развития спорта и туризма и т.д. Определены перспективные направления усовершенствования конституционно-правового регулирования Украины в этой сфере.

Ключевые слова: законодательство, конституция, международно-правовые стандарты, физическая культура, физическое воспитание, спорт, здоровье.

A. Paluh

Features of constitutional and legal regulation of physical culture and sports in Ukraine and some European countries.

Summary. The article is devoted to studies of the features of constitutional and legal regulation in the field of physical culture and sports. The system of sources of constitutional and legal regulation in the field of physical culture and sports is analyzed on the example of certain constitutional and other legal acts of a number of European countries. There is a tendency for states to support sports, physical education, less frequently mentioned in the practice of constitutional and legal regulation of European countries in the context of the right to physical health, the right to physical education, children's rights, development of sports and tourism etc. The perspective directions for improving the constitutional and legal regulation of Ukraine in this area have been identified.

Keywords: legislation, constitution, international legal standards, physical education, physical education, sport, health.

